

УДК 338:48

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-3-25>**Шацька З.Я.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бізнес-економіки та туризму
Київського національного університету технологій та дизайну***Пушкар К.С.***студентка
Київського національного університету технологій та дизайну***Shatska Zorina***Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department Business Economics and Tourism
Kyiv National University of Technology and Design***Pushkar Katerina***Student
Kyiv National University of Technology and Design*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕХОДУ ДО ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

PROBLEMS AND PROSPECTS OF TOURISM DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES

АНОТАЦІЯ

У статті визначено, що сьогодні туризм – одна з галузей світової економіки, яка дуже динамічно розвивається. Доведено, що в умовах глобалізації та інтернаціоналізації міжнародних ринків зміни світової ринкової інфраструктури туризму стають усе більш очевидними, а сама індустрія переходить до активного використання нових інноваційних технологій. Інноваційна діяльність у туристичній індустрії відбувається в двох напрямках: випуск нових видів туристичного продукту; використання нових видів туристичних ресурсів та технологій, зміни в організації виробництва і споживання. Подальша комп'ютеризація і перехід до електронної комерції є перспективними напрямками туризму. З'ясовано, що в індустрії туризму зараз активно впроваджується технологія online-бронювання шляхом використання GDS-систем на базі комп'ютерних програм Galileo, Am adeus, Sabre, Worldspan і багатьох інших. Найбільшою популярністю бронювання послуг через GDS-системи користуються тури, авіаквитки, готелі, автомобілі. Щорічно у світі активізуються інтеграційні процеси у сфері туризму, спостерігається поступова монополізація ринку, утворюються потужні світові туроператори. Стратегічним інноваційним пріоритетом у туристичній галузі має стати технологічне перетворення внутрішнього і міжнародного туризму, яке забезпечить більш повне використання потенціалу внутрішнього туризму, приплив коштів у соціально-культурну сферу, розвиток регіонів країни.

Ключові слова: світовий туризм, туристична індустрія, туроператори, інноваційні технології, GDS-системи.

АННОТАЦИЯ

В статье определено, что на сегодняшний день туризм – это одна из отраслей мировой экономики, которая очень динамично развивается. Доказано, что в условиях глобализации и интернационализации международных рынков изменения мировой рыночной инфраструктуры туризма становятся все более очевидными, а сама индустрия переходит к активному использованию новых инновационных технологий. Инновационная деятельность в туристической индустрии происходит в двух направлениях: выпуск новых видов туристического продукта; использование новых видов туристических ресурсов и технологий, изменения в организации производства и потребления. Дальнейшая компьютеризация и переход к электронной коммерции являются перспективными направлениями

развития туризма. Установлено, что в индустрии туризма сейчас активно внедряется технология online-бронирования путем использования GDS-систем на базе компьютерных программ Galileo, Am adeus, Sabre, Worldspan и многих других. Наибольшей популярностью бронирования услуг через GDS-системы пользуются туры, авиабилеты, гостиницы, автомобили. Ежегодно в мире активизируются интеграционные процессы в сфере туризма, наблюдается постепенная монополлизация рынка, образуются мощные мировые туроператоры. Стратегическим инновационным приоритетом в туристической отрасли должно стать технологическое преобразование внутреннего и международного туризма, которое обеспечит более полное использование потенциала внутреннего туризма, приток средств в социально-культурную сферу, развитие регионов страны.

Ключевые слова: мировой туризм, туристическая индустрия, туроператоры, инновационные технологии, GDS-системы.

ANNOTATION

The article identifies that today tourism is one of the most rapidly developing sectors of the world economy. It is proved that in the context of globalization and internationalization of international markets changes in the world market infrastructure of tourism are becoming more apparent, and the industry itself is moving to the active use of new innovative technologies. Ukraine, despite its high recreational, historical, cultural and spiritual potential, the presence of vast ecologically clean geographical areas, occupies a small place in the world tourism market, so the orientation of the country to an effective entry into the world market of tourist services is extremely important, which can happen if increase of innovative activity of domestic travel agency. Innovative activity in the tourism industry is twofold: the release of new types of tourism product; use of new types of tourist resources and technologies, changes in the organization of production and consumption. Further computerization and transition to e-commerce is a promising destination for tourism. It is revealed that the travel industry is now actively using online booking technology through the use of GDS-based computer programs Galileo, Am adeus, Sabre, Worldspan and many more. The most popular booking services through GDS-systems are: tours, flights, hotels, cars. Annually in the world integration processes in the sphere of tourism are activated, gradual monopolization of the market is observed, powerful world tour

operators are being formed. A strategic innovation priority in the tourism industry should be the technological transformation of domestic and international tourism, which will ensure a more complete use of the potential of domestic tourism, inflow of funds into the socio-cultural sphere, development of the regions of the country. The development of the domestic tourism industry will depend on: the level of state regulation of the development of the tourism industry of the country; availability of regional programs for the development of tourist and recreational complexes; introduction of the system of stimulation of economic activity of tourist enterprises; application of methods of analysis of activity of subjects of tourist and recreational destination.

Key words: world tourism, tourism industry, tour operators, innovative technologies, GDS-systems.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Туризм – одна з галузей світової економіки, яка дуже динамічно розвивається. Сьогодні ця індустрія набирає шалених обертів, активно сприяючи соціально-економічному зростанню багатьох країн світу. За оцінкою Всесвітньої туристичної організації, «середні темпи розвитку туризму в два-три рази перевищують середньорічні темпи зростання національної економіки у цілому» [11, с. 58]; туризм становить 10% від валового світового продукту, 7% від загального обсягу інвестицій, 5% від усіх податкових надходжень. За прогнозами фахівців у сфері туризму, у 2030 р. частка країн, що розвиваються, у загальних надходженнях до світового ринку туристичних послуг становитиме 57% (порівняно з 35%, які є сьогодні). У багатьох країнах туризм відіграє важливу роль у формуванні валового внутрішнього продукту, активізації зовнішньоторговельного балансу, створенні великої кількості робочих місць та зайнятості населення. Зі зростанням зайнятості у сфері туристичного бізнесу підвищуються рівень добробуту нації і доходи населення [8].

Україна, незважаючи на свій високий рекреаційний, історичний, культурний і духовний потенціал, наявність величезних екологічно чистих географічних районів, займає незначне місце на світовому туристичному ринку [11, с. 58], тому орієнтація країни на ефективне входження до світового ринку туристичних послуг є надзвичайно важливою.

Незважаючи на складну економічну ситуацію значної частини вітчизняних туристичних підприємств та всієї галузі у цілому, на перший план виходить проблема активізації інноваційної діяльності туристичних підприємств, підвищення ролі інновацій в туристичному бізнесі. Світовий досвід показує, що нові технології здатні забезпечити підвищення конкурентоспроможності туристичних компаній, підвищити якість туристичних послуг і забезпечити високі темпи економічного зростання. Впровадження інновацій туристичним підприємствами є одним зі шляхів активізації розвитку вітчизняної туристичної індустрії та подолання негативних явищ [14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної пробле-

ми і на які спираються автори. Багато вітчизняних та зарубіжних учених звертали увагу на дослідження інноваційних процесів у сфері туризму. Можна виділити роботи В.І. Биркович, В.С. Боголюбова, С.В. Дмитрука, А.П. Дурович, М.А. Жукова, В.С. Новікова, В.А. Квартального, С.І. Ковальова, М. Малахова, М.О. Михно, В.С. Новикова, Ю.А. Пшеничного, А.Е. Саак, С.Т. Соколова, О.І. Черниш, А.В. Чечель, в яких розкрито сутність інноваційної діяльності, класифікація інновацій у туризмі, процеси автоматизації праці, управління підприємствами туризму на базі використання інноваційних технологій. Проблемам глобалізації та розвитку світового туризму присвячено праці В.М. Зайцевої, О.М. Корнієнко, К.В. Кучеренко. Розвитку туристичних підприємств у формі кластерів на регіональному рівні присвячено праці О.В. Ольшанської та А.О. Мельник.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Разом із тим, попри значний науковий доробок вітчизняних та закордонних учених із дослідження проблем та перспектив розвитку туристичної галузі як на національному, так і на світовому рівні, залишаються недостатньо вирішеними питання розроблення й впровадження інноваційних технологій у діяльність як вітчизняних, так і закордонних туристичних підприємств.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою дослідження є визначення ролі інноваційних технологій в індустрії туризму з урахуванням специфіки цієї галузі, чинників, що сприяють впровадженню інновацій, основних тенденцій, напрямів діяльності та перспектив розвитку інновацій у світовому та вітчизняному туризмі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні туризм – це глобальний комп'ютерний бізнес, до складу якого входять великі корпорації, авіакомпанії, готелі і ресторани по всьому світу. В умовах інтернаціоналізації та глобалізації світової спільноти, з одного боку, й активного впливу дестабілізуючих зовнішніх чинників (світовий тероризм, екологічні проблеми, економічні кризи і інше) – з іншого, зміни світової ринкової інфраструктури туризму стають усе більш очевидними [13]. З економічного погляду глобалізаційні процеси в туризмі проявляються у формуванні стратегічних альянсів і створенні глобальних гравців туристичної сфери (авіакомпанії, готельні мережі, туроператори), що супроводжується розширенням глобальних туристичних ринків, горизонтальною та вертикальною інтеграцією галузі та посиленням конкуренції серед існуючих туристичних напрямків у всьому світі [11, с. 73].

Активне впровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність туристичних підприємств є обов'язковою умовою їхньої успішної роботи, оскільки точність, надійність,

оперативність, висока швидкість обробки і передачі інформації визначають ефективність управлінських рішень у цій сфері. Однак на рівень упровадження туристичних інновацій сьогодні впливають економічне становище країни, соціальний стан, рівень законодавства та міжнародні угоди, тому для кожної країни існують різні мотиви інновацій в туризмі. Але для будь-якої країни є кілька загальних причин:

- зростаючі потреби населення, що збільшуються у зв'язку з вивченням способу життя в інших регіонах і придбанням нових знань;

- ризик втрати ринкової квоти у в'їзному туризмі;

- загострення світової конкуренції у сфері туризму;

- необхідність стримувати виїзд своїх громадян у райони, аналогічні умовам регіонів їхньої країни проживання (природа, культура, клімат);

- гармонійне поєднання привабливих умов відпочинку і подорожей для повного задоволення потреб найвибагливіших туристів.

Інноваційна діяльність у туристичній індустрії відбувається в кількох напрямках:

1. Випуск нових видів туристичного продукту.

2. Використання нових видів туристичних ресурсів та технологій, зміни в організації виробництва і споживання.

Саме останній напрям найбільше впливає на діяльність туристичних компаній. Сьогодні цими технологіями є переважно комп'ютеризація і перехід до електронної комерції. Електронний бізнес відкриває великі можливості для розвитку будь-якого підприємства. Ця нова форма ринкових відносин заснована на використанні новітніх телекомунікаційних технологій та Інтернету. Він використовується як покупцями, так і продавцями. Але головне, що туризм має важливу перевагу перед іншими секторами електронної комерції: його споживач отримує товар безпосередньо на місці його виробництва, у туристичному центрі. Поява нової програми такого роду не тільки дала змогу знизити вартість зв'язку, а й забезпечила можливість усіх учасників туристичного ринку працювати як єдиний офіс.

Робота з комп'ютерними програмами дає змогу туристам отримувати оперативну та достовірну інформацію про ціни і кількість доступних місць у будь-який час, а також мати можливість відстежувати хід виконання замовлення на всіх етапах його виконання. Тут діють різні системи бронювання, вони відрізняються одна від одної набором пропонованих послуг і технологією їх роботи. Наприклад, найпопулярнішими у світі є такі програми, як Galileo, Amadeus, Sabre, Worldspan і багато інших. Технологія online-бронювання ґрунтується на миттєвому відображенні реальної інформації про наявність місць за поточними тарифами з можливістю їх резервування [6]. Найбільшою популярністю бронювання послуг через GDS-системи користуються тури, авіаквитки, готелі, автомобілі [13]. Такі інноваційні системи дають

змогу зарезервувати всі основні компоненти інфраструктури туризму, таким чином, вони фактично формують загальну інформаційну систему, яка пропонує розподільні мережі для всієї індустрії туризму. Створення GDS-систем бронювання вдосконалило і прискорило систему взаємодії між постачальником та споживачем туристичних послуг.

Однак останні позитивні тенденції в міжнародному туризмі супроводжуються низкою проблем, серед яких – складні політичні події в найпопулярніших районах, різні кліматичні проблеми, візові проблеми та ін. Сьогодні попит на туристів для так званих «гарячих» турів збільшився. У результаті світової економічної кризи, яка уповільнила зростання індустрії туризму, туроператори були змушені пропонувати різні тури, найдоступніші, привабливі і, отже, більш конкурентоспроможні. Туристи переважно купували квитки заздалегідь, при цьому використовуючи знижки і «гарячі» пропозиції, іншими словами – вони економили. Однак, за оцінками експертів, складна економічна ситуація у світі ніяк не вплинула на морські круїзи. Навпаки, круїзний туризм розширюється, щорічно збільшуючи туристичний потік і обсяг грошових доходів [2]. Основними круїзними напрямками в Європі, як і раніше, залишаються середземноморські країни.

На думку аналітиків, політична та економічна криза у США, що виникла через відмову Конгресу збільшити рівень державного боргу в кінці 2020 р., може призвести до значного спаду в індустрії туризму США. Зокрема, близько 400 національних парків США, численні музеї, меморіали та зоопарки, які отримали державне фінансування, більше не працюють [12]. Але найбільших проблем світовий туризм зазнав унаслідок закриття кордонів між країнами у зв'язку з рекомендаціями урядів багатьох країн щодо уникнення масових заходів, обмеження інтенсивності пересування між країнами та пов'язаним із цим зниженням попиту на авіаперельоти та неможливості здійснення туристичної діяльності внаслідок боротьби з коронавірусом. Після завершення карантину сфера туризму потребуватиме відновлення, що визначає необхідність пошуку нових ефективних форм виходу туристичних підприємств з кризи та недопущення настання банкрутства. Одним із таких ефективних шляхів є об'єднання діяльності туристичних підприємств шляхом інтеграції.

Щорічно у світі активізуються інтеграційні процеси у сфері туризму, і спостерігається поступова монополізація ринку. Так, сьогодні три найбільших туроператора Німеччини контролюють 70% ринку. Майже половина туристичних ринків у Франції і Великій Британії контролюється трьома і чотирма провідними туроператорами відповідно [10].

У транспортному секторі ці процеси відбуваються в результаті злиття великих авіакомпаній. Прикладом є злиття і створення най-

більшої у світі авіакомпанії American Airlines і US Airways [8]. Проблема в тому, що державне регулювання у сфері авіаперевезень сильно відстає від комерційної реальності. Міжнародна організація цивільної авіації готує план дій зі створення нормативно-правової бази, яка усуне перешкоди для доступу на авіаційний ринок і захистить права споживачів.

Упровадження інновацій в індустрії туризму дасть змогу не тільки підвищити рівень конкурентоспроможності підприємств цієї сфери, а й оцінити доцільність упровадження нових видів послуг. Навіть невеликі інвестиції в інновації мають великий економічний ефект у вигляді прибутку, а застосування інновацій у цілому дасть великий стрибок у розвитку туристичної компанії.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Аналізуючи стан сучасного світового туризму, можна зробити висновок, що стратегічним інноваційним пріоритетом у цій галузі має стати технологічне перетворення внутрішнього і міжнародного туризму, яке забезпечить більш повне використання потенціалу внутрішнього туризму, приплив коштів у соціально-культурну сферу, розвиток регіонів країни.

У подальшому розвиток вітчизняної індустрії туризму буде залежати від:

- визначення пріоритетних напрямів удосконалення механізму державного регулювання розвитку туристичної галузі країни;
- розроблення регіональних програм розвитку індивідуальних туристично-рекреаційних комплексів;
- формування системи стимулювання господарської діяльності туристичних підприємств;
- розроблення методів аналізу передумов, можливостей і доцільності створення і функціонування суб'єктів туристично-рекреаційного призначення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белоусов Д.С. Туризм и глобальный экономический кризис в зеркале СМИ. *Глобализация и туризм: проблемы взаимодействия* : материалы I Междунар. науч. конф., г. Саратов, 15-16 апреля 2009 г. Саратов, 2009. С. 83–94.
2. Ганский В.А. Современные тенденции развития мирового рынка туристических услуг. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. 2012. № 2. С. 23–27.
3. Економіка й організація інноваційної діяльності : навчальний посібник / І.І. Цигилик та ін. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 128 с.
4. Зайцева Н.А. Менеджмент в социальном сервисе и туризме : учебник. Москва : Академия, 2016. 281 с.
5. Застосування інформаційних інновацій у туризмі. *Economics*: вебсайт. URL: http://www.rusnauka.com/1_NNM_2015/Economics/6_183991.doc.htm (дата звернення: 24.04.2020).
6. Інновації в туризмі. *Ліга* : вебсайт. URL : <http://blog.liga.net/user/bnikiforov/article/14068.asp> (дата звернення: 24.04.2020).
7. Мельниченко С.В., Мельниченко Л.В. Державне регулювання діяльності підприємств туристичної сфери. *Фінанси України*. 2016. № 11. С. 55–62.
8. Мельник А.О., Тукін Н.В. Проблеми розвитку туризму в Україні. *Сучасні детермінанти розвитку бізнес-процесів в Україні* : матеріали виступів III Міжнарод.наук.-практ. Інтернет-конф., м. Київ, 11 квітня 2019 р. Київ : КНУТД, 2019. С. 115–118.
9. Проблеми інноваційно-інвестиційної стратегії туристичного бізнесу. *Інвестплан* : вебсайт. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2009/8.pdf (дата звернення: 24.04.2020).
10. Сливенко В.А. Тенденції та проблеми розвитку міжнародного туризму на сучасному етапі. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»*. 2014. Вип. 6. С. 80–84.
11. Сучасні проблеми економічного розвитку України : монографія / за ред. О.В. Ольшанської, А.О. Мельник, Т.Є. Воронкової. Київ : ДКС центр, 2018. 184 с.
12. Чернецька С.А. Сучасні тенденції розвитку міжнародного туризму. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 232. С. 85–88.
13. Шацька З.Я. Глобальные предприятия туристической индустрии. *Paradigm of knowlege*. 2018. № 1(27). URL: <http://naukajournal.org/index.php/Paradigm/>. DOI: [https://doi.org/10.26886/2520-7474.1\(27\)2018.2](https://doi.org/10.26886/2520-7474.1(27)2018.2) (дата звернення: 24.04.2020)
14. Денисенко М.П., Шацька З.Я., Захарченко О.О. Заходи активізації інноваційного розвитку вітчизняних туристичних підприємств (на прикладі ТОВ «Агентство «Pan Ukraine»). *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 46. С. 61–67.

REFERENCES:

1. Belousov D. S. (2015) Turizm i global'nyy ekonomicheskiy krizis v zerkale SMI [Tourism and the global economic crisis in the media mirror]. *Proceedings of the Globalizatsiya i turizm: problemy vzaimodeystviya. materialy I Mezhdunar. nauch. konf. (Russia, Saratov, April 15-16, 2009)*. Russia: Saratov, pp. 83–94.
2. Ganskiy V. A. (2012) Sovremennyye tendentsii razvitiya mirovogo rynka turistskikh uslug [Modern tendencies of development of the world market of tourist services]. *Bulletin of Dnepropetrovsk. un-tu. Economy Series*, vol. 2, pp. 23–27.
3. Tsyhylyk I. I., Kropelnytska S. O., Mozil O. I., Tkachuk I. H. (2004) *Ekonomika y orhanizatsiia innovatsiinoi diialnosti: navch. posib.* [Economics and organization of innovative activity]. Kyiv: Center for Educational Literature. (in Ukrainian)
4. Zaytseva N. A. (2016) *Menedzhment v sotsial'nom servise i turizme: uchebnik* [Management in social service and tourism]. Moscow: Academia Publishing Center. (in Russian)
5. Zastosuvannya informatsiinykh innovatsii u turyzmi [Application of information innovations in tourism]. *Ekonoms [Economics]*. Available at: http://www.rusnauka.com/1_NNM_2015/Economics/6_183991.doc.htm (accessed 24 April 2020).
6. Innovatsii v turyzmi [Innovations in tourism]. *Liha [League]*. Available at: <http://blog.liga.net/user/bnikiforov/article/14068.asp> (accessed 24 April 2020).
7. Melnychenko S. V., Melnychenko L. V. (2016) *Derzhavne rehuliuвання diialnosti pidpriemstv turystychnoi sfery* [State regulation of tourism enterprises]. *Finansy Ukrainy [Finance of Ukraine]*, 2016, vol. 11, pp. 55–62.
8. Melnyk A. O., Tugin N. V. (2019) *Problemy rozvytku turyzmu v Ukraini* [Problems of tourism development in Ukraine]. *Proceedings of the Suchasni determinanty rozvytku biznes-protsesiv v Ukraini: materialy vystupiv III Mizhnarod.nauk.-prakt. Internet-konf. (Ukraine, Kyiv, Apr 11 2019)*. Kyiv: KNUITD, pp. 115–118.

9. Problemy innovatsiino-investytsiinoi stratehii turystychnoho biznesu [Problems of innovation and investment strategy of tourism business]. *Investplan [Investment Plan]*. Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2009/8.pdf (accessed 24 April 2020).
10. Slyvenko V. A. Tendentsii ta problemy rozvytku mizhnarodnoho turyzmu na suchasnomu etapi [Trends and problems of international tourism development at the present stage] *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriya: Svitove gospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny [Bulletin of Dnipropetrovsk University. Series: World Economy and International economic relations]*, 2014, vol. 6, pp. 80–84.
11. Olshanska O. V., Melnyk A. O., Voronkova T. Ye. (2018) *Suchasni problemy ekonomichnoho rozvytku Ukrainy* [Modern problems of economic development of Ukraine]. Kyiv: TOV «DKS tsentr». (in Ukrainian)
12. Chernetska, S. A. (2012) Suchasni tendentsii rozvytku mizhnarodnoho turyzmu [Current trends in the development of international tourism]. *Kultura narodov Prychernomorja*, vol. 232, pp. 85–88.
13. Shatskaya, Z. Ya. (2018) Global'nye predpriyatiya turisticheckoy industrii [Global Tourism Industry Enterprises] *Mezhdunarodnyi nauchnyi zhurnal [International scientific journal «Paradigm of knowledge»]*, vol. 1(27). Available at: [https://doi.org/10.26886/2520-7474.1\(27\)2018.2](https://doi.org/10.26886/2520-7474.1(27)2018.2) (accessed 24 April 2020). (in Russian)
14. Denysenko M. P., Shatska Z. Ya., Zakharchenko O. O. (2019) Zakhody aktyvizatsii innovatsiinoho rozvytku vitchyznianskykh turystychnykh pidpriemstv (na prykladi TOV «Ahentstvo «Ran Ukraine»») [Measures of activation of innovative development of domestic tourist enterprises (on the example of «Ran Ukraine Agency» LLC)]. *Prychomomorski ekonomichni studii*, vol. 46, pp. 61–67.